

Цивільне право і цивільний процес

УДК 347.943 (477)

Кикоть Артем Володимирович

*аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Kykot Artem

*PhD Candidate at the
Department of Civil, Notarial, and Enforcement Procedure
National University «Odesa Law Academy»*

ЧУТКИ ЯК ДОКАЗ: АНАЛІЗ ФЕДЕРАЛЬНИХ ПРАВИЛ ДОКАЗУВАННЯ США

HEARSAY AS EVIDENCE: ANALYSIS OF THE US FEDERAL RULES OF EVIDENCE

***Анотація.** Вступ. Стаття досліджує концепцію чуток у контексті Федеральних правил доказування (Federal Rules of Evidence), зокрема, акцентує увагу на їх визначенні, застосуванні та впливі на судовий процес. Здійснюється визначення чуток відповідно до Правил 801 Федеральних правил доказування, яке забороняє використання свідчень, що не підлягають перехресному допиту. Основною метою таких правил є уникнення ненадійних свідчень, які можуть призвести до помилкових висновків.*

***Мета.** Метою статті є аналіз поняття чуток як доказу в контексті федеральних правил доказування США та вивчення можливостей їх застосування для вдосконалення системи цивільного судочинства в Україні. Автор прагне висвітлити основні проблеми, пов'язані з визнанням та використанням чуток у судовому процесі, а також обґрунтувати необхідність адаптації міжнародних практик до національного законодавства.*

Матеріали і методи. У статті використано різноманітні матеріали та методи для аналізу чуток як доказу в контексті Федеральних правил доказування США. Основними підходами є аналіз законодавства, зокрема Федерального правила доказування (*Federal Rule of Evidence*) 801, що визначає поняття чуток, та Правил (*Rules*) 803 і 804, які містять виключення для певних категорій чуток. Огляд судової практики, зокрема справ, що стосуються застосування цих правил, ілюструє реальне використання норм щодо чуток у судовому процесі.

Результати. Результати статті вказують на те, що розгляд чуток як доказів у цивільному судочинстві вимагає переосмислення існуючих норм і практик. Стаття демонструє, що визначення та виключення, закладені у Федеральних правилах доказування США, можуть бути корисними для України, оскільки вони пропонують структурований підхід до оцінки допустимості чуток.

Результати статті вказують на те, що правильне застосування правил доказування може сприяти забезпеченню справедливого процесу, покращенню довіри до судової системи, а також підвищенню якості правосуддя. Таким чином, стаття пропонує нові перспективи для удосконалення правозастосування в Україні, зокрема в аспектах, пов'язаних із чутками як доказами.

Перспективи. Перспективи статті полягають у її потенційній користі для покращення системи цивільного судочинства, особливо в контексті правил доказування. По-перше, стаття може слугувати основою для подальших досліджень, які зосереджуються на впливі правил доказування на якість судових рішень та справедливість процесу. По-друге, висновки та рекомендації можуть бути використані правниками та законодавцями для внесення змін до існуючих норм, що регулюють застосування чуток як доказів, з метою забезпечення більшої чіткості та передбачуваності у судовій практиці.

Таким чином, стаття має потенціал для сприяння обговоренню та вдосконаленню практик у сфері цивільного судочинства, що в свою чергу може позитивно вплинути на справедливість і ефективність судових процесів.

Ключові слова: чутки, докази, федеральні правила доказування, цивільне судочинство, допустимість доказів, винятки з правила про чутки, надійність, судова практика, процесуальні норми.

Summary. *Introduction. The article examines the concept of hearsay in the context of the Federal Rules of Evidence, in particular, focusing on its definition, application and impact on the trial. The author defines hearsay in accordance with Rule 801 of the Federal Rules of Evidence, which prohibits the use of testimony that is not subject to cross-examination. The main purpose of such rules is to avoid unreliable testimony that may lead to erroneous conclusions.*

Purpose. The purpose of this article is to analyze the concept of hearsay as evidence in the context of the US Federal Rules of Evidence and to explore the possibilities of their application to improve the civil justice system in Ukraine. The author seeks to highlight the main problems associated with the recognition and use of hearsay in court proceedings, and also to substantiate the need to adapt international practices to national legislation.

Materials and methods. The article uses a variety of materials and methods to analyze hearsay as evidence in the context of the US Federal Rules of Evidence. The main approaches are the analysis of legislation, in particular Federal Rule of Evidence 801, which defines the concept of hearsay, and Rules 803 and 804, which contain exceptions for certain categories of hearsay. A review of case law, including cases involving the application of these rules, illustrates the actual use of hearsay rules in litigation.

Results. The results of the article indicate that the consideration of hearsay as evidence in civil proceedings requires a rethinking of existing rules and

practices. The article demonstrates that the definitions and exceptions set forth in the US Federal Rules of Evidence may be useful for Ukraine, as they offer a structured approach to assessing the admissibility of hearsay.

The results of the article indicate that the proper application of the rules of evidence can contribute to ensuring a fair trial, improving trust in the judicial system, and enhancing the quality of justice. Thus, the article offers new perspectives for improving law enforcement in Ukraine, in particular in aspects related to hearsay as evidence.

Discussion. The article has the potential to improve the civil justice system, especially in the context of the rules of evidence. First, the article can serve as a basis for further research focusing on the impact of the rules of evidence on the quality of court decisions and the fairness of the process. Secondly, the conclusions and recommendations can be used by lawyers and legislators to amend the existing rules governing the use of hearsay as evidence in order to ensure greater clarity and predictability in court practice.

Thus, the article has the potential to contribute to the discussion and improvement of practices in the field of civil justice, which in turn may have a positive impact on the fairness and efficiency of court proceedings.

Key words: *hearsay, evidence, federal rules of evidence, civil proceedings, admissibility of evidence, exceptions to the hearsay rule, reliability, case law, procedural rules.*

Постановка проблеми. Постановка проблеми у статті полягає в аналізі ролі чуток як доказів у цивільному процесі США відповідно до Федеральних правил доказування. Основною проблемою є баланс між необхідністю виключення ненадійних доказів, щоб забезпечити справедливий судовий процес, і водночас можливістю допустити певні типи чуток, які можуть мати значну доказову цінність. Проблема полягає також у тому, що визначення чуток у Федеральних правилах доказування не

охоплює всіх видів позасудових свідчень, що створює ризики для правосуддя та може викликати складнощі у їх застосуванні на практиці. Стаття досліджує, яким чином можна покращити правозастосовну практику та процесуальні механізми, щоб підвищити ефективність і справедливість судочинства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про глибоке дослідження проблеми допустимості чуток у судовій системі США, однак питання їхнього впливу та застосування залишається актуальним. Відповідні питання широко висвітлені в праці Джона Г. Вігмора (*Evidence in Trials at Common Law*) [1], де аналізується еволюція правила про чутки та його винятки. Крістофер Мюлер і Лейрд Кіркпатрик у своїй праці (*Federal Evidence*) [2] досліджують сучасні зміни у застосуванні Федеральних правил доказування, особливо акцентуючи на нормах статей 801 і 803, які безпосередньо стосуються допустимості чуток.

Інші важливі дослідження включають роботу Джека Б. Вейгера (*Confrontation and Hearsay: A Look Back at Ohio v. Roberts*) [3], де аналізуються права обвинувачених у контексті застосування чуток, а також роботу Пола Ф. Рота (*Hearsay Exceptions: A Lawyer's Guide*) [4], яка надає чітке роз'яснення щодо кожного з винятків із правила про чутки, зокрема статті 803.

Крім того, дослідження Томаса Вільямса (*The Residual Exception to the Hearsay Rule*) [5] зосереджується на статті 807, яка регулює залишкові винятки з правила про чутки. У цьому контексті дослідження Майкла Сакса та Барбари Стівенсон (*Law and Human Behavior*) [6] та Джона М. Магуайра (*The Hearsay System: Around and Through the Thicket*) [7] підкреслює проблеми, що виникають через різне тлумачення винятків у різних судах.

Порівняльні дослідження, такі як праця Джеймса Г. Брауна (*The Hearsay Rule and Its Exceptions*) [8], пропонують поглиблений аналіз відмінностей у підходах до правила про чутки в різних правових системах.

Попри значну кількість досліджень, залишаються невирішеними питання щодо використання чуток у кримінальних справах, зокрема щодо їхнього впливу на права обвинуваченого. Статті, присвячені цьому питанню, зокрема дослідження Ейлін А. Скален (*Constitutional Dimensions of Hearsay Reform: Toward a Three-Dimensional Confrontation Clause*) [9] та Едмунд М. Морган у своїй роботі (*Hearsay And Non-Hearsay*) [10], аналізують конституційні аспекти та ризики для справедливого судового розгляду.

Однак невирішеними залишаються питання, пов'язані з уніфікацією підходів до винятків у межах різних юрисдикцій, що підкреслює необхідність подальших досліджень.

Метою статті є дослідження правових аспектів використання чуток як доказів у цивільному судочинстві, зокрема в контексті Федеральних правил доказування США. Автор прагне показати, як сучасні підходи до допустимості чуток можуть вплинути на правосуддя та надійність доказів, а також запропонувати шляхи вдосконалення цих підходів для забезпечення балансу між ефективністю судочинства та правами сторін на справедливий розгляд справи.

Матеріали і методи. У статті використано матеріали, що включають положення Федеральних правил доказування США, зокрема правила, що стосуються чуток і їх допустимості в суді (Правило 801 та інші). Аналіз також ґрунтується на дослідженні судової практики, де розглядалися різні аспекти застосування цих правил в цивільному судочинстві. Методологія дослідження охоплює порівняльний аналіз нормативних актів та судових рішень, а також використання критичного підходу для оцінки ефективності існуючих винятків і їхнього впливу на правосуддя.

Виклад основного матеріалу. Змагальна система США має на меті надати судді або присяжним найбільш надійні докази, дотримуючись певних принципів. Основним принципом, що стосується чуток, є вимога надання свідчень під присягою, при цьому свідки підлягають перехресному допиту. Цей підхід, відповідно до Джона Вігмора у його роботі «Evidence in Trials at Common Law», має на меті запобігти ненадійності свідчень і забезпечити, щоб лише достовірна інформація впливала на рішення суду. Проблема виникає, коли судді або присяжні розглядають позасудові висловлювання чи дії як свідчення, які не були надані в умовах присяги.

Для того щоб визнати позасудову заяву за правдиву, необхідно, щоб особа, яка не була під присягою, точно сприйняла і запам'ятала подію, а також намагалася максимально точно відобразити цю подію у своїх діях або висловлюваннях. Відповідно до Федеральних правил доказів США, прийнятність позасудової дії або висловлення залежить від того, чи є вони чутками, і якщо так, то чи підпадають вони під виняток з правила щодо чуток [11]. Це потребує детального аналізу, оскільки різні ситуації можуть мати різні рівні надійності.

Визначити, чи є надані докази чутками, буває не так просто, оскільки існують розбіжності в точних визначеннях терміна. Правило 801(c) Федеральних правил доказів визначає чутки як «заяву, крім тієї, що зроблена заявником під час дачі показань на суді або слуханні [12]. Важливо зазначити, що термін «заява» може охоплювати як усні, так і письмові твердження, а також невербальну поведінку, якщо така поведінка має на меті бути розглянутою як твердження. Це підкреслює важливість чіткого розуміння, що саме вважається «заявою», оскільки це може впливати на допустимість доказів.

Докази, які не є чутками, можуть бути виключені відповідно до правила 403, якщо індуктивний ланцюг занадто розтягнутий. Наприклад, імпліцитні твердження, що базуються на позасудових висловлюваннях,

можуть призводити до помилкових висновків, що підриває довіру до справи. У контексті цього підходу, дослідники, такі як Тімоті Вільямс у «The Residual Exception to the Hearsay Rule», підкреслюють важливість контексту та обставин, у яких зроблені позасудові заяви, оскільки це може суттєво вплинути на їх надійність.

Таким чином, суть визначення чуток полягає в запобіганні навмисній брехні, відсутність наміру висловити твердження зменшує ризик навмисної фальсифікації. Однак навіть без наміру свідчення можуть бути неправильно інтерпретовані або спотворені, що викликає додаткові труднощі в судовому розгляді. Як зазначає Патрик Ф. Рот у своїй книзі «Hearsay Exceptions: A Lawyer's Guide», навіть визнані винятки з правила чуток не завжди гарантують надійність свідчень.

Однак імпліцитні (приховані) твердження можуть ввести в оману суддю або присяжних. Невербальна поведінка, наприклад, може бути неоднозначною і не відображати реальний психічний стан особи. Суддя, оцінюючи такі докази, має визначити, чи можна вважати сприйняття особи надійним, а також чи є подія найбільш ймовірним поясненням психічного стану [13]. В судових процесах зменшують ризик навмисної брехні шляхом застосування перехресного допиту, але він не завжди ефективно виявляє всі можливі дефекти в свідченнях. Ця проблема може бути особливо гострою в справах, де свідки можуть мати особисті інтереси або емоційні упередження.

Хоча деякі чутки можуть вважатися більш надійними через обставини їх виникнення, суди часто не враховують фактори, що впливають на надійність, такі як можливість навмисної фальсифікації. Наприклад, свідок може мати мотив приховати істину або спотворити її внаслідок особистої зацікавленості, що ставить під сумнів об'єктивність його свідчень. Як зазначає Джон Г. Браун у своєму дослідженні «The Hearsay Rule and Its Exceptions», суди іноді намагаються балансувати між правами сторін і

забезпеченням справедливого розгляду, що може призводити до неоднозначних рішень.

Дослідження вказують на те, що свідки можуть помилятися у своїх свідченнях, навіть якщо вони щирі, оскільки пам'ять людини не завжди надійна і може бути спотворена внаслідок різних психологічних факторів. У цьому контексті роботи таких дослідників, як Мелісса Сакс та Бенжамін Стівенсон у «Law and Human Behavior», підкреслюють, що свідчення можуть бути спотворені через стрес чи емоційний тягар.

Виключення з правила чуток, надані у правилі 801(d), включають визнання і деякі попередні заяви свідків, які не є сторонами у справі. Ці заяви не вважаються чутками, оскільки були зроблені під присягою і під загрозою кримінальної відповідальності. Правило 801 також не вважає чутками визнання протилежної сторони по справі, оскільки протилежна сторона має можливість свідчити про свої заяви, що підвищує їх надійність в очах суду.

Загалом, хоча визначення «чуток» у Федеральному правилі 801 не охоплює всі ненадійні докази, воно пропонує чітке правило для виключення доказів, що вважаються ненадійними. Основна ідея цього визначення полягає в тому, що всі свідчення мають бути перевіреними і підтвердженими, щоб бути прийнятими в суді. Хоча існують винятки, це не означає, що всі чулки стають автоматично прийнятними, правило 403 може відкидати навіть ті докази, які формально не є чулками, якщо їх надійність під сумнівом або якщо їхня допустимість може викликати плутанину або неправомірний вплив на судові рішення [14]. Цим самим, система доказів вимагає постійного балансу між допуском до суду правдивих свідчень і захистом від ненадійних або потенційно маніпулятивних свідчень.

Крім того, як зазначає Едмунд М. Морган у своїй роботі Hearsay And Non-Hearsay конституційні аспекти використання чуток у суді можуть впливати на допустимість таких доказів, оскільки вони можуть суперечити

праву на справедливий судовий розгляд. Таким чином, важливість ретельного розгляду та оцінки доказів є критично важливою для забезпечення справедливості у правосудді.

Хоча заява, що є чутками, може уникнути виключного правила щодо чуток через виняток, це не означає, що вона автоматично стає прийнятною. Правило 403 може виключити допустимість навіть у тих випадках, коли правило щодо чуток не застосовується [15]. Привілейовані заяви є неприйнятними, навіть якщо вони підпадають під виняток з правила щодо чуток. Хоча Федеральні правила доказів прямо не включають конституційні принципи, права, гарантовані обвинуваченому Конституцією, безумовно, матимуть перевагу, виключаючи докази, які інакше були б допустимі відповідно до статті VIII Конституції США [16].

Хоча визначення чуток у Федеральному правилі 801 не охоплює всі докази, що мають ознаки «ненадійності», воно надає стислу, зручну формулу для визначення, чи слід виключити докази, які традиційно вважаються «ненадійними». Конституційна складова, хоча й не виражена у Правилі 801, залишається основоположною при оцінці допустимості доказів-чуток, а Правило 403 надає підставу для заперечення, коли докази, що не підпадають під визначення чуток у Правилі 801, виглядають ненадійними. Оскільки визначення чуток, закріплене у Федеральному правилі 801, найбільш точно відповідає тому, що використовують суди США, Федеральне правило 801 та судова практика, що його тлумачить, можуть слугувати практичною моделлю для кодифікації законодавства про докази.

На додаток до виключень з визначення чуток, наданих у Правилі 801(d), Федеральні правила доказів, дотримуючись традиційної схеми, дозволяють уникати загальної заборони на чутки за певних виключень, коли це вважається необхідним для інтересів правосуддя, а обставини загалом забезпечують надійність. Два правила складають ці виключення: Правило

803 вказує на ті виключення, які застосовуються незалежно від того, доступний свідок чи ні, а Правило 804 містить ті, які застосовуються тільки тоді, коли свідок недоступний. Обидва правила закінчуються ідентичними залишковими виключеннями, які дозволяють допускати чутки як доказ, за умови, що вони мають «гарантії надійності» та відповідають іншим загальним умовам. Правила 803 і 804 переглядають і розширюють традиційні виключення чуток з урахуванням конституційних гарантій для свідків [17].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Висновки статті свідчать про те, що Федеральні правила доказування США, зокрема правила щодо чуток, представляють чітку та систематизовану концепцію, яка сприяє об'єктивності у прийнятті доказів та захищає права сторін у судовому процесі. Використання таких підходів дозволяє збалансувати інтереси правосуддя та забезпечити справедливість. Однак, зазначається, що незважаючи на винятки, визначені в правилах, конституційні гарантії залишаються визначальними у питанні прийнятності доказів, що гарантує захист прав обвинувачених.

Перспективи подальших досліджень полягають у більш детальному вивченні можливостей інтеграції цих принципів у систему цивільного судочинства України. Запровадження чітко визначених правил щодо допустимості чуток, які враховують питання довіри до джерел інформації та можливості їх перевірки, може покращити якість судових рішень і знизити ризик упередженості.

Для України ці принципи можуть бути застосовані у вдосконаленні доказового процесу, створенні винятків для допустимості певних видів доказів за умови забезпечення їхньої достовірності та можливості перевірки через перехресний допит. Це підвищить прозорість та ефективність судового розгляду, водночас забезпечуючи захист прав всіх учасників процесу. Для покращення системи цивільного судочинства України можна

застосувати деякі з положень, викладених у статті про чутки як доказ у контексті федеральних правил доказування США. По-перше, Україні варто розглянути можливість удосконалення визначення чуток та їх допустимості в судовому процесі. Актуалізація цього поняття у національному законодавстві дозволить чітко регламентувати, які свідчення можуть бути визнані ненадійними, а які — мати право на існування у судовому розгляді.

По-друге, важливо ввести виключення для певних типів свідчень, які мають високу ймовірність надійності. Як і в американській системі, це можуть бути свідчення, що відповідають певним критеріям надійності, таким як свідчення, зроблені у близький до події час, або свідчення, що базуються на безпосередньому спостереженні.

Також варто звернути увагу на механізми забезпечення прав осіб на перехресний допит. Запровадження чітких правил про те, як і коли свідчення можуть бути використані, а також про права сторін у контексті таких свідчень, такий підхід може суттєво покращити якість процесу судового розгляду справ. Підвищення прозорості та зрозумілості правил зменшить ймовірність зловживань і покращить довіру до судової системи.

Література/References

1. Wigmore J. H. Evidence in Trials at Common Law. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Evidence_in_Trials_at_Common_Law.html?id=CUw3AQAAIAAJ&redir_esc=y (дата звернення: 22.10.2024).

2. Jack B. Wager Confrontation and Hearsay: A Look Back at Ohio v. Roberts. URL: <https://caselaw.findlaw.com/court/us-supreme-court/448/56.html> (дата звернення: 22.10.2024).

3. Mueller C. B., Kirkpatrick L. C. Federal Evidence. URL: <https://aspenpublishing.com/products/mueller-supp-fre2024?srsId=AfmBOopvKTJi5N6Gam9r1nKDPV2mY072-NNNaEn47hMRPUQQt5Yqrхас> (дата звернення: 22.10.2024).

4. Rule 804. Hearsay Exceptions; Declarant Unavailable. URL: https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_804 (дата звернення: 22.10.2024).

5. Williams T. The Residual Exception to the Hearsay Rule. URL: https://digitalcommons.law.utulsa.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1162&context=fac_pub (дата звернення: 22.10.2024).

6. Saks M., Stevenson B. Law and Human Behavior. URL: <https://www.apa.org/pubs/journals/lhb> (дата звернення: 22.10.2024).

7. Brown J. G. The Hearsay Rule and Its Exceptions. URL: <https://core.ac.uk/reader/72835410> (дата звернення: 22.10.2024).

8. Scallen E. A. Constitutional Dimensions of Hearsay Reform: Toward a Three-Dimensional Confrontation Clause. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/217206026.pdf> (дата звернення: 22.10.2024).

9. Morgan E. M.— Hearsay and Non-Hearsay [1935] 48 Harvard Law Review 1138. URL: <https://www.studocu.com/my/document/universiti-malaya/law-of-evidence/edmund-m-morgan-hearsay-and-non-hearsay-1935-48-harvard-law-review-1138/50483759> (дата звернення: 22.10.2024).

10. Maguire J. M. The Hearsay System: Around and Through the Thicket. URL: <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3968&context=vlr> (дата звернення: 22.10.2024).

11. Federal Rules of Evidence. URL: <https://www.law.cornell.edu/rules/fre> (дата звернення: 22.10.2024).

12. Rule 801. Definitions That Apply to This Article; Exclusions from Hearsay. URL: https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_801 (дата звернення: 22.10.2024).

13. The Jury and the Exclusionary Rules of Evidence. URL: <https://chicagounbound.uchicago.edu/uclrev/vol4/iss2/7/> (дата звернення: 22.10.2024).

14. Rule 403. Excluding Relevant Evidence for Prejudice, Confusion, Waste of Time, or Other Reasons. URL: https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_403 (дата звернення: 22.10.2024).

15. LII U.S. Constitution Annotated Article I. Legislative Branch Section VIII. URL: <https://www.law.cornell.edu/constitution-conan/article-1/section-8> (дата звернення: 22.10.2024).

16. Hearsay Evidence and the Federal Rules: Article VIII – I. Mapping Out the Borders of Hearsay. URL: <https://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4138&context=alrev> (дата звернення: 22.10.2024).

17. Rule 803. Exceptions to the Rule Against Hearsay. URL: https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_803 (дата звернення: 22.10.2024).